

Folkloro ansamblių dalyvių muzikinė katalikiškojo religinio tapatumo raiška

Analizuojant atskirus folkloro kolektyvų ar jų narių religinės-muzikinės praktikos atvejus, straipsnyje siekiama atskleisti pagrindines katalikiškojo religinio tapatumo muzikinės raiškos formas, išsiaiškinti, kurie ansamblių nariai aktyviausiai dalyvauja religinėse apeigose ir kaip jie palaiko savo religinį tapatumą. Suaugusiųjų folkloro ansamblių dalyvių pagrindinės katalikiškojo religinio tapatumo muzikinės raiškos formos yra giedojimas bažnytiniame chore arba visos religinės bendruomenės gretose per liturgines apeigas ir giedojimas laidotuvių apeigose. Folkloro ansamblių dalyviai, liturginių apeigų metu įsijungdami į bendrą giedojimą, formuoja giedančią bažnytinę bendruomenę ir skatina jos gausėjimą. Taip yra išlaikoma ir tęsiama bendruomeninių giesmių giedojimo tradicija, o ansamblių narių etnokultūrinis ir religinis tapatumai puikiai papildo ir stiprina vienas kitą.

Analysing cases of playing spiritual music by folklore groups and their individual members, this article seeks to reveal the main forms of Catholic identity musical self-expression, to identify which folklore group members take the most active part in confessional activities and how they maintain their confessional identity. Among adults participating in folklore groups, main forms of musical Catholic identity self-expression are singing in church choirs or simply singing during liturgical ceremonies and singing hymns during funeral ceremonies. Folklore group members joining chant during liturgical ceremonies encourage and form around themselves circles of church community singers. This way they preserve and maintain the tradition of confessional chanting in their local communities, and their ethno-cultural and religious identities reinforce each other.

Ivadas

Vykdamas etnografinius lauko tyrimus Lietuvoje, 2002–2012 m. apklausiant daugiau kaip 1500 suaugusiųjų pateikėjų – įvairių folkloro ansamblių narių ir vadovų, neretai pokalbių metu paaiškėdavo, kad dalis kolektyvo narių gieda bažnyčioje per pamaldas arba laidotuvių apeigose. Taip pat, kalbant apie kalendorinių švenčių šventimą, neretai buvo vardijamos ansamblio narių švenčiamos pagrindinės katalikiškos religinės šventės. Kadangi atskiro tyrimo apie folkloro ansamblių dalyvių religinę-muzikinę praktiką autorė nėra atlikusi, straipsnyje siekiama galimai plačiau aptarti ir apibendrinti per mokslinių tyrimų dešimtmetį autorės sukauptus duomenis apie ansamblių dalyvių giedojimą liturginių apeigų metu ir laidotuvių apeigose. Apžvelgiamas jų dalyvavimas katalikiškose religinėse šventėse. Lyginamajai analizei naudojami autorės 2008–2012 m. surinkti duomenys apie Lietuvos vaikų folkloro ansamblių ir Lenkijos bei Baltarusijos lietuvių folkloro ansamblių veiklą.

Faktas, kad Lietuvoje muzikinė katalikiškojo religinio tapatumo raiška folkloro ansamblių veikloje iki šiol dar visiškai netyrinėta, lėmė straipsnio tikslą – nagrinėjant atskirus folkloro kolektyvų ar jų narių religinės-muzikinės praktikos atvejus atskleisti, kiek

ansamблиų nariai dalyvauja religinėse apeigose ir kaip palaiko savo katalikiškąjį religinį tapatumą. Tyrimo objektas – tradicinio folkloro ansambliai¹, katalikiškos kalendorinės šventės, giedojimas mišiose ir laidotuvėse. Straipsnyje pristatomas Lietuvos folkloro ansamблиų dalyvių muzikinės religinės raiškos tyrimas yra pagrįstas atskirų atvejų analize. Duomenys kaupiti struktūrinio arba laisvo pokalbio būdu. Naudoti analitinis aprašomasis ir lyginamasis metodai.

Lietuvos Katalikų Bažnyčioje tiek privačios, tiek bendruomeninės maldos (giesmės) visada buvo svarbi religinių apeigų dalis. Etninės muzikos sklaidą katalikiškose religinėse apeigose išsamiausiai ištyrinėjęs Alfonsas Motuzas teigia: „Nuo seno Lietuvoje krikščionybė reiškėsi ir šiandien reiškiasi etnografiniais ir vietiniais savitumais, šventųjų keliais, kalendorinių švenčių šventimu, maldininkų kelionėmis į stebuklingas vietas, maldomis, giesmėmis ir muzika.“² Etnologiniu aspektu kalendorines šventes ir laidotuvių apeigas bei papročius plačiai tyrė Angelė Vyšniauskaitė, marinimo, šarvojimo bei laidojimo papročius analizavo Irena Regina Merkienė, Lietuvos kalvarijų Kryžiaus kelius, apeiginius papročius ir muziką detalai išstudijavo A. Motuzas. Religingumą ir religinį tapatumą nagrinėjo Danguolė Svidinskaitė, religinių vertybių kaitą po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo tyrė Rūta Žiliukaitė. Išsamius etnomuzikologinius tyrimus apie giedojimo ir raudojimo praktiką laidotuvių apeigose atliko Aušra Žičkienė. Giedojimo katalikų laidotuvėse tradicijas ir jų pokyčius tyrė Rimutė Garnevičiūtė ir Saulius Stumbra. Kultūrologiniu aspektu kultūros ir religijos santykių raidą apžvelgė Antanas Andrijauskas. Reikšmingi Regimanto Gudelio atlikti Bažnyčios chorinių tradicijų tyrimai. Straipsnio autorė yra išsamiai analizavusi Lietuvos suaugusiųjų ir vaikų folkloro ansamблиų veiklą. Tuo tarpu tyrimų, kuriuose būtų nagrinėjamas folkloro ansamблиų dalyvių – giedotojų indėlis į Bažnyčios chorinę tradiciją bei laidojimo apeigas, iki šiol Lietuvoje nėra. Analizuodamas katalikišką etninę muziką, giesmių kilmę ir jų giedojimo lokalius ypatumus, A. Motuzas labiausiai priartėjo prie mums rūpimos temos³.

Nuo pirmųjų amžių krikščionybė skleidėsi skirtingose kultūrose, priėmė skirtingas kultūrinės formas, prisitaikė ir kartu išliko vientisa savo turiniu ir organizacine struktūra. Katalikų Bažnyčiai ir šiandien nesvetimas etninis kultūrinis apeigų pliuralizmas⁴. Krikščioniškasis kalendorius ir bažnytinės šventės pamažu buvo sėkmingai inkultūruotos į pagonių baltų – sėšlių žemdirbių – kalendorinę sistemą. Ir bažnytinėse, ir kalendorinėse šventėse ypač svarbų vaidmenį visais laikais vaidino muzika. Per Užgavėnes su dainomis, triukšmais ir eitynėmis varyta žiema. Per Velykas supantis ir dainuojant sūpuoklines dainas, siekiama užsitikrinti gerą linų derlių. Vasaros laike, lankant pasėlius, dainuotos paruginės dainos, skudučiuota ir t. t.⁵ Etnomuzikavimo papročius tyrinėjantis Romualdas Apanavičius pažymi, kad senųjų tautinių instrumentų pagrindinė paskirtis kalendorinių švenčių papročiuose buvo kelti apeiginį triukšmą ir juo nuvaikyti piktąsias dvasias. Ši jų paskirtis ilgą laiką nesikeitė ir seniesiems pagoniškiems papročiams įsiliejus į pagrindines kalendorines krikščionių Bažnyčios šventes⁶.

Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, iš naujo permąstytas ne tik daugelio švenčių turinys, išraiškos formos, bet ir laikas, vieta. Neretai sėjos pradžia ar derliaus nuėmimo šventės buvo švenčiamos miestuose, kalėdiniai renginiai mokyklose ir darželiuose rengti Kūčių vakarą. Teko šeimos šventes sugrąžinti į šeimą, agrarines – į kaimą, o miesto

šventes – į miestą. Per dvidešimt nepriklausomybės metų daug kas grįžo į savo vėžes. Tačiau atsirado ir neigiamų, netgi grėsmingų, destruktiviąją globalizacijos pusę atskleidžiančių reiškinių. Tai ypač sparčiai perimamos teritorijos ir kultūros atžvilgiu tolimų bendruomenių kultūrų realijos. Iš Airijos atklydęs Helovinas trikdė Vėlinių ir Visų Šventųjų dienos rimtį. Viena populiariausių Lietuvos paauglių ir jaunimo švente tapusi Šv. Valentino diena, kurią jaunoji karta dažnai suvokia jau kaip „tradicinę“, lietuvišką šventę, nustelbia Vasario 16-ąją. Nagrinėdamas jaunimo švenčių kaitą antrojo ir trečiojo tūkstantmečio sandūroje, Žilvytis Šaknys teigia, kad tradiciniai papročiai prie intensyvių šių dienų kultūros pokyčių prisiderina lėčiau, todėl nesuformuoja tinkamos alternatyvos Šv. Valentino ar Helovino šventėms⁷. Tad yra svarbu visapusiškai atskleisti folkloro ansamblių dalyvių kasdienės bei šventinės veiklos realijas, taip pat skatinti ansamblių vadovus, kultūros centrų darbuotojus į švenčių kalendorių „neįtraukti“ prekybininkų ir šiuolaikinės pramogų industrijos atstovų agresyviai brukamų Lietuvos kultūrai svetimų švenčių.

Kalendorinės šventės

Daugumos folkloro kolektyvų metinių renginių kalendorių pradeda adventinės vakaronės. Per pastarąjį dešimtmetį daugelyje Lietuvos mokyklų susiklostė gražios adventinių vakarų šventimo tradicijos. Suvalkijos ir Dzūkijos etnografiniuose regionuose iš apklaustų 13 vaikų ir paauglių folkloro kolektyvų penki adventines vakarones rengia kiekvienais metais. Iš Suvalkijos etnografinio regiono suaugusiųjų folkloro ansamblių gražias adventines vakarones organizuoja Aldona Krapavickienė su Vilkaviškio r. „Gražiškių“ ansamblio moterimis. Šis ansamblis taip pat švenčia Užgavėnes, Jurgines ir Jonines, į kurias kviečia visą Gražiškių miestelį. Vykdamt etnografinius lauko tyrimus paaiškėjo, kad ir šv. Kalėdas, ir šv. Velykas didžioji dauguma apklaustųjų – visų Lietuvos etnografinių regionų suaugusiųjų folkloro ansamblių dalyvių – visų pirma sieja su Bažnyčia ir per šias svarbiausias religines šventes ne koncertuoja, o dalyvauja šv. Mišiose (kai kurie gieda bažnyčių choruose) ir švenčia namuose, kartu su savo šeimomis. Reikšmingus duomenis pateikia Jolanta Kuznecovienė. Remdamasi 2005 m. atliktu kokybiniu tyrimu, ji teigia, kad lietuviams svarbiausios šventinio buvimo kartu su šeima progos visų pirma susijusios su religija. 93 proc. informantų svarbiausia metinė šventė yra šv. Kalėdos, kurios taip pat neatsiejamos nuo Kūčių⁸. Kartais folkloro ansambliai renkasi antrąją šventės dieną. Pavyzdžiui, Marijampolės miesto suaugusiųjų folkloro kolektyvo „Žibinyčia“ nariai renkasi jau antrą šv. Kalėdų dieną. Šis ansamblis taip pat švenčia Jurgines ir Sekmines. Prieš kelerius metus, vadovei pasiūlius, vienas Sekmines, tradiciškai jau daugybę metų vykstančias Tautkaičių klojimo teatre, „Žibinyčios“ kolektyvas šventė visą dieną. Buvo siekiama atkartoti senų laikų tradicines Sekmines – nuo saulės patekėjimo – 5-os valandos ryto – iki jos laidos. Vėliau vadovė pasakojo, jog šis bandymas buvo vienkartinis ir pasiteisino tik iš dalies. Kaip teigia Jamesas Cliffordas, individai ir grupės improvizuoja vietinius žaidimus pagal (iš naujo) surinktą praeitį, nes nebeliko vientisų, nenutrūkstamų kultūrų ar tradicijų⁹. Paryčiais pritraukti žiūrovų nepavyko. Šventės dalyviai nemažą Sekminių ryto dalį šventė vieni. Tyrimo metu paaiškėjo, kad šalia adventinių vakaronių

būtent Sekminės dažniausiai švenčia ir Suvalkijos, ir Dzūkijos vaikų folkloro ansambliai. Taip yra tikriausiai dėl to, kad Sekminių šventėje reikšmingą vaidmenį anksčiau atlikdavo piemenys. Tai buvo pati svarbiausia jų šventė¹⁰. Kaip tik piemenėliais dažniausiai rengiasi, jų dainas ir žaidimus rodo jaunesnių klasių vaikų folkloro ansambliai. Būtina pažymėti, kad jei advento vakaronės folkloro ansamblių veiklos kalendoriuje dažniausiai siejamos su bažnytiniu Kristaus gimimo laukimo laikotarpiu, kurį lydi ir tam tikras dvasinis tokių vakaronių dalyvių nusiteikimas, tai Sekminės folkloro ansamblių veikloje visiškai nesiejamos su bažnytine Šventosios Dvasios atsiuntimo švente. Folkloro ansambliai Sekminės, kaip, beje, ir Joninės, yra pavertę pagoniška švente, kur apdainuojamos ir garbinamos gamtos stichijos: vanduo, ugnis, žemė, taip pat augalija, saulė ir t. t. Didžioji visuomenės dalis Joninės sieja su etnokultūriniais papročiais bei tradicijomis, vieniems patinka šventę tik stebėti, kitiems – joje aktyviai dalyvauti¹¹.

Žemaitijos nacionalinio parko direkcijos Kultūros paveldo skyrius, įsikūręs Plateliuose, į renginių kalendorių įtraukdamas ir pagrindines katalikiškas šventes, ir folkloristų propaguojamas, dar pagonybės laikus menančias kalendorines šventes, mėgina savo renginių kalendoriuje šias šventes darniai sujungti. 2010 m. rudenį šio parko Kultūros paveldo skyriaus darbuotoja Aldona Kuprelytė pasakojo: „Šiomet metinius renginius pradėjom Trimis karaliais. Pirmą kartą bandėm. Žiūrėjom pagal senas nuotraukas. Kolegė yra puiki menininkė, baigusi Dailės akademijos tekstilės specialybę, tai mums pagal nuotraukas pasiuvo drabužius Trims karaliams ir angelams. Apvažiavom didžiulį ratą. Iš pradžių nustebdavo žmonės. Vienas senelis sakė, kad savo namuose mato Karalius antrą kartą. Pirmą, kai buvo mažas ir dabar, kai žmogui 75 metai. Reiškia, dar prieš karą.“¹² Plateliuose taip pat gyvuoja tradicija per šv. Velykas, per procesiją, einant aplink bažnyčią mušti būgnus. Didžiosios savaitės metu, kai draudžiama groti vargonais ir skambinti varpais, tarškynes ir būgnus naudojo ne tik Lietuvos, bet ir Lenkijos, Čekijos, Vengrijos bei Vakarų Baltarusijos katalikai¹³. Taip pat Plateliams labai svarbios yra Petrinės. Tai pagrindinė miestelio šventė. Ji prasideda iškilmingomis šv. Mišiomis, meldžiamasi už mirusius ir gyvus šio krašto žmones. Tarp katalikiškų religinių švenčių išsiterpia pagal senuosius etnografų aprašymus švenčiamos Užgavėnės ir Joninės. Visada dalyvauja Žemaitijos nacionalinio parko folkloro ansamblis, iš Mažeikių atvažiuoja suaugusiųjų („Alksnos“) ir vaikų („Alksniukų“) folkloro kolektyvai (vad. Dainora Petrikenė). Bendraujant su įvairių folkloro kolektyvų vadovais ir dalyviais paaiškėjo, kad Lietuvoje kalendorines (ne katalikiškas) šventes suaugusiųjų ansambliai švenčia vidutiniškai aktyviai, o vaikų ansambliams jos ypač svarbios, nes tai yra vienas iš pagrindinių dalykų, užtikrinančių sėkmingą ansamblio veiklą. Folkloro kolektyvų dalyviai, – tiek suaugusieji, tiek vaikai, – kalendorines katalikiškas šventes nuo folklorinės veiklos yra beveik atskyre. Išskyrus adventines vakarones, visų švenčiamų kalendorinių švenčių religinis aspektas kone pamirštas, nes folklorinėje veikloje jos siejamos su etnokultūriniais papročiais bei tradicijomis. Folklorinė veikla ir religinė praktika per katalikiškas kalendorines šventes nėra derinamos tarpusavyje.

Už Lietuvos teritorijos gyvenantys Baltarusijos (Gervėčių krašto) ir Lenkijos (Punsko ir Seinų krašto) lietuviai svarbiausią lietuviško kultūrinio tapatumo išsaugojimo priemonę – lietuvių kalbą – išlaikė bažnyčioje, dainose ir giesmėse. Rytų Baltarusijos lietuvius

tyrinėjęs Jurijus Unukovičius teigia, kad „vietinėse katalikų bažnyčiose noriai buvo klausomasi pamokslų lietuvių kalba ir kategoriškai atsisakoma leisti savo vaikus į rusiškas mokyklas“¹⁴.

2010 m. vasarą, etnografinių lauko tyrimų metu, Gervėčių krašto lietuvės pateikėjos prisiminė anksčiau šventas kalendorines šventes. Visos jų vardytos šventės yra bažnytinės. Gėliūnų kaimo dainininkė trumpai prisiminė, kaip anksčiau švėsdavo Tris Karalius, Jurgines ir šv. Velykas. „Dar kokia maža buvau. Prisimenu, kad vaikščiojo gatve per Tris Karalius suodžiais išsitemę, su lazdom. Daug, koki keturiuos ar šešiuos. Kailiniais išsivertę. Reikėjo jiems dovanas kokias duot. Tadu jau eina toliau. O per Jurgį mergos muzikantų sumdė. Mokėjo ir pinigais, ir vakariene. Čia mergų šventė. Mergom ir kiaušinius davinėjo.“¹⁵ Aiškinantis, kodėl joms duodavo tuos kiaušinius, ką jie reiškė, ar jie buvo dažyti, pateikėja sakė: „Nuo seniai jau buvo tokia tradicija. Kiaušiniai buvo nedažyti. Giminės nešdavo ar kaimynės kokios. Ištekėjusioms nebeneša.“¹⁶ Dovanotiems kiaušiniams kažkokios išskirtinės reikšmės teikiama nebuvo, juos valgė visa šeima. „O apie Velykas tai jau vaikai eina. Ir bernai eina. Klausdavo, ar galima šitą namą palinksmint? Atsakydavo: „Nu, galima“. Ir giedojo „Linksmą dieną“¹⁷. Toliau kalbantis su šio krašto dainininkėmis atsiskleidė dar viena svarbi detalė, susijusi su bažnytinėmis kalendorinėmis šventėmis. Visos Rimdžiūnų kaimo moterys pabrėžė, kad iki šiol gieda „majavas“ (gegužines pamaldas). Visą gegužės mėnesį kiekvieną vakarą renkasi prie lauke esančio kryžiaus, meldžiasi ir gieda. Taip pat ansamblių dalyvės yra pagrindinės giedotojos bažnyčioje ir koplyčioje per sekmadienines mišias. Be jų neapsieina nė vienos laidotuvės. Giedančios senosios kartos moterys iki šiol išlaikė laidotuvių ir atminų raudojimo tradiciją. Šio krašto lietuvėms giesmininkėms religinės vertybės yra tapusios jų tapatybės branduoliu. Deja, dainuoja folkloro ansambliuose ir gieda mišiose bei laidotuvėse be išimties tik senosios kartos moterys. Jų belikę vos keliolika ir jų amžius svyruoja nuo 60 iki 87 metų. Giedančių vyrų nebelikę¹⁸. Po Antrojo pasaulinio karo Lenkijos–Lietuvos siena atskyrė Lenkijos lietuvius nuo Lietuvos. I. R. Merkienė, aprašydama Punsko ir Seinų krašto lietuvių Kūčias, pažymėjo, kad nuo Lietuvos atskirti Lenkijos lietuviai gyveno demokratiškesnėje valstybėje negu TSRS. Beveik nebuvo ribojama jų religinė laisvė, jie gyveno savo protėvių sodybose, jas puoselėjo, neužmiršdami pabrėžti savo lietuviškumą¹⁹. Šiuo metu didelę reikšmę propaguojant lietuvių etninę lokalinę kultūrą turi 1997 m. įkurta Lenkijos lietuvių etninės kultūros draugija (LLEKD), kuriai vadovauja Aldona Vaicekauskienė. Draugija organizuoja seminarus, kūrybines stovyklas, ekspedicijas. Kraštą garsina kasmečiai velykinio apeiginio meno konkursai, Rasos šventės ir ypač tituliniai Punsko parapijos Žolinių atlidai. A. Vaicekauskienė teigia, kad Žolinės atlidus, kaip parapijos šventę, XX a. 8 deš. pr. išpopuliarino Punsko parapijos klebonas Ignas Dzirmeika. Jo rūpesčiu buvo suorganizuota procesija, kurios dalyviai vilkėjo lietuviškais tautiniais drabužiais. Kunigo parūpinti drabužiai bėgant laikui susidėvėjo, bet ir dabar procesijoje dalyvauja tautiniais drabužiais pasipuošęs jaunimas. Daugiausia tai folkloro ansamblių nariai ir lietuviškų mokyklų moksleiviai²⁰. Procesijų metu pagarbos ir padėkos už gausų derlių Dievui simboliai – derliaus vainikai – per procesijas nešami jau daugiau kaip 40 metų. „Jų forma, turinys, išraiška persipina su tikėjimu, krašto kultūra, svarbiais įvykiais.“²¹ Šiuose renginiuose aktyviai dalyvauja LLEKD priklausantys suaugusiųjų folkloro ansambliai

„Gimtinė“ (vad. Angelė Bakpauskienė), „Alna“ (vad. Vytautas Batvinskas) ir vaikų folkloro ansamblis „Šalčinukas“ (vad. Aldona Vaicekauskienė), kiti Punsko ir Seinų krašto folkloro kolektyvai. Nuo 2000 m. po Žolinės atleidų sumos aikštėje prie bažnyčios kasmet vyksta Punsko ansamblių koncertas²². Lenkijoje Punsko ir Seinų krašto lietuviai iki šiol savo pamaldumu nenusileidžia lenkams, nuo seno garsėjantiems uoliams katalikams. Dar 1988 m. Punske lankęsis kunigas Vaclovas Aliulis perteikė savo įspūdžius iš gegužinių pamaldų Punsko bažnyčioje. Jis stebėjosi, kad bažnyčia ne tik pilna žmonių, bet jie moka ir „iš visos sveikatos“ gieda visas giesmes²³.

Lietuvoje taip aktyviai bažnytinėse šventėse dalyvaujančių folkloro ansamblių šio tyrimo metu, deja, nebuvo aptikta. Ekspedicijų metu kalbantis su vaikų folkloro ansamblių nariais ir jų vadovais, dažniau kreiptas dėmesys į religinių kalendorinių švenčių formą (atliekamą repertuarą, žiūrovų skaičių, salės puošybą, vaišes, kaukių gamybą, kiaušinių dažymą, vainikų pynimą ir t. t.). Taigi turinys – dvasinė šventės pusė – neretai pamirštama. Pagrindinis tikslas – kodėl tai daroma – nueina į antrą planą.

Graži išimtis – neseniai savo veiklą pradėję Jonišio r. Žagarės socialinių paslaugų centro mergaičių ansamblis, vadovaujamas Romos Stankienės. Šis kolektyvas buvo suburtas tik prieš keletą metų. Socialinių paslaugų centre, kur ansamblio narės nuolat gyvena, kalendorinės šventės labai organiškai įpinamos į vaikų gyvenimą. Advento laikotarpiu nerengiami pasilinksminimai, po Kūčių vakarienės, kurių vaikai patys ir paruošia, einama į Bernelių mišias, prieš šv. Velykas vašku marginami kiaušiniai, o ryte einama į bažnyčią. Taip vaikai natūraliai suvokia ir pamažu įsisąmonina dvasinę katalikiškų kalendorinių švenčių pusę. Kuriamas ne tik etnokultūrinis, bet ir religinis vaikų bei paauglių tapatumas. Daugėja mokyklų, kuriose adventas pabrėžiamas kaip pasiruošimas, susitelkimas ir ramus Kristaus gimimo laukimo laikotarpis. Dzūkijoje ir Suvalkijoje advento ir gavėnios laikotarpiais vieši šokiai kultūros namuose bei mokyklose nerengiami, o gimtadienių vakarėlius jaunimas arba nukelia, arba švenčia ramiau²⁴. Dar XX a. krikščioniškoje Lietuvoje šventojo laiko dimensijos buvo suvokiamos kaip griežtai reglamentuoto laiko tarpsnis, kai galiojo įvairūs draudimai, tarp jų ir draudimas linksminintis²⁵. Sušvelnėję šie draudimai persikėlė ir į XXI a.

Suaugusiųjų folkloro ansambliuose aktyviausiai dalyvauja vyresnio amžiaus žmonės. Pavyzdžiui, Aukštaitijos etnografiniame regione net 40,9 proc. folkloro ansamblių dalyvių yra vyresni nei 65 metų. Dzūkijoje vyresni nei 65 metų ansamblečiai sudaro 38,8 proc., o Žemaitijoje – 35 proc.²⁶. Būtent šios kartos žmonės yra aktyviai praktikuojantys katalikai, kurių tradicijų puoselėjimo samprata neapsiriboja tik folklorine veikla. Jie taip pat laikosi tradicijų švęsdami pagrindines religines šventes – eina į bažnyčią, bendrauja su šeima ir giminėmis. Dalis vyresnės kartos folkloro ansamblių dalyvių jau daugelį metų gieda bažnyčių choruose ar laidotuvėse.

Giedojimas bažnyčioje ir laidotuvėse

Lietuvos katalikų bažnyčiose po krikšto prasidėjęs chorinis giedojimas, puoselėtas bažnyčiose ir dvaruose, buvo pasiekęs europinį lygį, bet po Lietuvos ir Lenkijos valstybės trečiojo padalijimo 1795 m. labai nusilpo ir atgijo tik XIX a. pabaigoje. Chorinis giedojimas

vėl ėmė populiarėti kartu su tautiniu atgimimu ir tapo tuo metu prasidėjusio visuotinio chorų sąjūdžio dalimi²⁷. Lietuvai 1918 m. paskelbus nepriklausomybę, ir religinis, ir etnokultūrinis tapatumas imtas reikšti ir deklaruoti ypač aktyviai. Sovietų okupacinis režimas, vykdydamas visų gyvenimo sričių kontrolę, gerokai pakoregavo ir Lietuvos Katalikų Bažnyčios veiklą²⁸. Pakartotinai chorinis giedojimas Lietuvos bažnyčiose atgijo po 1990 m., Lietuvai atkūrus nepriklausomybę. Reikšmingas postūmis naujiems bažnytiniam chorams kurtis, o esantiems – atgyti, sustiprėti bei pasipildyti naujais nariais buvo 1989 m. vasario 5 d. Vilniaus arkikatedros atšventinimo iškilmėse giedojusio choro (vad. Pranas Sližys) pavyzdys. Šis choras savo puikiu galingu skambesiu tarsi suteikė impulsą ir pradėjo laužyti Lietuvoje įsigalėjusius stereotipus, kad bažnyčios choras – tai senų bobučių nedarnus, menkavertis giedojimas.

Religingumas, religinis tapatumas yra modeliuojami iš kartos į kartą. Svarbi religinio tapatumo kūrėja ir išlaikytoja yra šeima, o pagrindinis vaidmuo, formuojant asmens, šeimos, net giminės religinį tapatumą, tenka moteriai – motinai²⁹. Mane pačią mažą į bažnyčią vesdavusi mama, turėjusi labai gražų balsą ir puikią muzikinę klausą, giedodama bažnytines giesmes, liepė man giedoti kartu su ja ir taip mokytis. Ligi šiol prisimenu dažnai kartotą jos frazę: „Giedama malda lengviau į dangų kyla. Dievuliui ji labiau patinka.“ Iš vaikystės man išliko atminimas, kaip drąsiai ir garsiai Vilniaus Šv. Petro ir Povilo bažnyčioje giedoto moterys ir joms pritarė viso labo vienas kitas vyras. Lietuvoje folkloro ansamblių veikloje taip pat daug aktyviau dalyvauja moterys. Jos sudaro apie tris ketvirtadalius, o vyrai – apie vieną ketvirtadalį visų dalyvių. Panašus ir mišiose bei laidotuvėse giedančių moterų ir vyrų santykis. Nors, pavyzdžiui, Dzūkijoje anksčiau svarbiausi laidotuvių ritualo dalyviai – giedotojai – buvo vyrai. Paskutiniaus XX a. dešimtmečiais moterys vis aktyviau iš vyrų perėmė giedotojų – vedėjų funkcijas³⁰. Žemaitijoje giedotojų grupės vadovai dar dažniau būna vyrai. Jie vadinami „pirmininkais“, „pravadnykais“ ar „primatoriais“³¹. Sparčiai kintant giedojimo tradicijoms, atsiradus samdomiems giedotojams, laidotuvių apeigose mažėjant giedotojų skaičiui, trumpėjant giesmėms, kintant repertuariui, išliko vienas nekintantis dėmuo. Tai kaimų ir mažų miestelių pagrindiniai laidotuvių ir bažnytinių chorų giedotojai, kurie tradiciškai yra uolūs katalikai, sąmoningi tradicijų tęsėjai, didelį autoritetą turintys, dažniausiai jau garbaus amžiaus sulaukę, aktyvūs bendruomenės nariai. Bažnyčių choruose taip pat daugiausia dalyvauja vyresnio amžiaus žmonės. Jų amžiaus vidurkis – 60 metų³².

Ekspedicijų metu bendraujant su folkloro ansamblių vadovais neretai paaiškėdavo, kad dalis jų vadovaujamų kolektyvų narių neapsiriboja tik folklorine veikla. Jie gieda bažnyčios chore, dalyvauja laidotuvėse kaip giesmininkai. Yra buvę, kad folkloro ansamblio vadovas, burdamas kolektyvą, kvietėsi būtent bažnytinio choro dalyvius. Įdomų atvejį 2003 m. teko užfiksuoti Dzūkijoje (Varėnos r.). Dargužių kaimo folklorinį ansamblį 1952 m., pasikvietęs dar prieš Antrąjį pasaulinį karą, apie 1922 m., vargonininko M. Budrevičiaus suburto bažnytinio choro dainininkus, įkūrė Stasys Mikulėnas. Apie 2002 m., dėl garbingo amžiaus vadovui iš pareigų pasitraukus, folkloro ansamblio dalyviai – jau kita dainininkų karta – vėl grįžo prie giedojimo bažnyčios chore ir laidotuvėse. Tokį bažnytinio choro giesmininkų virsmą folkloro ansambliu, paskui vėl giesmininkais man per savo dešimties metų mokslinę veiklą pavyko užfiksuoti tik kartą. Gerokai dažnesni atvejai, kai

visas folkloro ansamblis (ar dalis jo narių) kviečiamas giedoti per mišias ar (ir) atlaidus bažnyčioje ar jos šventoriuje arba, mirus kam nors iš ansamblio dalyvių ar jų artimųjų, kviečiamas giedoti laidotuvėse.

2010 m. lankant Žemaitijos etnografinio regiono folkloro kolektyvus, Plungės kultūros centro folkloro ansamblio „Gondinga“ vadovė Dalia Stasikėlienė pasakojo: „Trupučių esame pramokę giedoti žemaitiškus kalnus ir einame kas galim giedoti į laidotuves, kada miršta ansamblių tėvai, artimieji. Taip mes išreiškiame užuojautą, pagarbą ir solidarumą savo draugams. Tokia praktika pas mus atsirado prieš kokius 8–10 metų, kai pradėjo vienas po kito iš gyvenimo išeiti ansamblių tėvai. Mes sueinam, liūdim kartu, giedam, pasikalbam.“³³ Taigi „Gondingos“ nariai jau apie dešimt metų puoselėja seną ir prasmingą tradiciją – mirus bendruomenės nariui, ateiti ir kartu gedėti, palaikyti artimuosius, mels-tis už mirusįjį. Ansamblio nariai gieda ne vieni. Jie prisijungia prie laidotuvių giedotojų ir muzikantų, kurie būna pakviesti. Aukštaitijoje apie tai, kad gieda bažnyčioje per liturgi-nes apeigas ir laidotuves, 2012 m. išsamiai pasakojo Kupiškio r. Adomynės kaimo folkloro ansamblio „Jara“ (vad. Vaiva Ališauskienė) dalyviai. Net aštuoni šio ansamblio dalyviai giedojo (dalis ir dabar gieda) bažnyčios chore ir per laidotuves. 1929 m. gimusi patei-kėja pasakojo, kad bažnyčioje ir per laidotuves giedojo nuo paauglystės. Bažnyčios chore ji giedojo iki 1958 m. „Retkarčiais ir dabar laidotuvėse pagiedu, kai kas nors paprašo. Dabar giedam iš specialių paruoštų šermenims knygučių.“³⁴ R. Garnevičiūtė, tyrinėjanti katalikų laidotuvių apeigų papročius, pateikdama pavyzdžių iš Šiaurės Lietuvos atkreipė dėmesį, jog gerokai pakito ne tik giedojimo laidotuvėse, bet ir giedotojų kvietimo į lai-dotuves papročiai³⁵. Folkloro ansamblio „Jara“ dalyvė – beveik pusę amžiaus laidotuvėse giedanti pateikėja – pasakojo: „Laidotuvėse giedojau nuo jaunystės, eidavome kartu su mama. Anksčiau visas kaimas gedėdavo 3 vakarus. Kadangi karstus darydavo ilgai, tai numirusio nepalikdavo vieno. Giedodavo ir budėdavo per naktį. Kaimynai ryte skirsty-davosi į namus, kai saulė patekėdavo, grįždavo ūkyje apsiruošti. Dabar gieda trumpai apie 2–3 valandas. Aš savo noru giedu. Patinka – atsisveikinu su žmogumi, pasimeldžiu.“³⁶ Kartais laidotuvėse giedanti pateikėja atskleidė dar vieną su tradicijų pokyčiais šiame krašte susijusį reiškinį: „Pas mus giedoti į laidotuves kviečia, nekviestas nenuėisi. Jei tavęs nekvieta, nors ir kaimynas mirtų, į pagrabą vakare nenuėisi. Dieną gali nueit, bet vakare – ne. Kadangi visi sėdi prie stalų, po giedojimo duoda valgyti. Seniau vakarienę duo-davo net du kartus, kadangi giedodavo ilgai.“³⁷ Šiaurės Lietuvoje Joniškio r. Skaistgirio miestelio suaugusiųjų folkloro ansamblio vadovė Birutė Dauginytė 2012 m. pasakojo, kad pastaraisiais metais paprastomis dienomis ir sekmadieniais bažnyčioje beliko tik 4 gies-mininkės, iš kurių 2 lanko ir ansamblį. Per šv. Kalėdas, šv. Velykas ar atlaidus ansamblio vadovė, kuri kartu yra ir bažnyčios vargonininkė, kviečiasi giedoti savo jaunesnių moterų ansamblį. Minėtos keturios pagrindinės giedotojos bažnyčioje gieda nuo ankstyvos jau-nystės, viena – nuo 13 metų. Dabar jos jau 70–80 metų amžiaus. Apie 1950 m. bažnyčioje giedodavo apie 20 žmonių choras, iš jų 8–10 vyrų. Giedodavo trimis–keturiais balsais, netgi vienas kitas lotyniškas mišias³⁸. B. Dauginytė, 1965 m. baigusi Šiaulių muzikos tech-nikumą ir tuometę Vilniaus konservatoriją (dabar Lietuvos muzikos ir teatro akademija), pagal tų laikų sovietinę tvarką lankyti bažnyčios negalėjo, nes dirbo kultūros namuose. Vadovavo 40-ties žmonių mišriam chorui. Ji prisimena:

Dalis vyrų ir moterų eidavo giedoti bažnyčioje. Eidavo tie, kurie pagal darbo profilį buvo nevaržomi. Moterų tarpe buvo nemažai mokytojų bei kolūkio darbuotojų, kurie prisibijodavo giedoti. Iš bažnyčios giedotojų susiburdavo apie 10 žmonių, kurie giedodavo prie mirusio ir laidotuvėse. Prie šių giedotojų prisijungdavo ir vieno skaistgiriečio suburtas 4–5 žmonių pučiamųjų ansamblis. Tada jie buvo jauni, bet išliko iki šiandien. Jie vis dar kartais pakviečiami pagroti laidotuvėms, nors dabar mažai kas benori tų muzikantų, sako, kad primena tarybinius laikus.³⁹

Dabar Joniškėje, Naujojoje Akmenėje ir Mažeikiuose yra susibūrusios specialios, dažniausiai muzikinį išsilavinimą turinčių 3–4 žmonių grupės. Jie gieda pritariant elektriniams vagonėliams. Skaistgirio miestelio folkloro ansamblio vadovės ir Skaistgirio bažnyčios vargonininkės B. Dauginytės manymu, „į bažnyčią giedoti eina visų pirma giliai tikintys, nes tam reikia pasišventimo. Giedotojai niekada nepraleis nė vieno sekmadienio be rimtos priežasties, o tokių šiais laikais vienetai. Štai kodėl nebėra bažnyčioje giedotojų“⁴⁰. Analizuojant atskirus folkloro ansamblių dalyvių muzikinės katalikiškojo religinio tapatumo raiškos atvejus, kyla klausimas, kokių dar motyvų, be religinių, skatinami žmonės dalyvauja bažnytiniuose choruose ir gieda laidotuvių apeigose.

Folklorinėje veikloje dalyvaujama daugiausia dėl 5 motyvų: poilsio (laisvalaikio) – 23,4 proc., dainavimo (saviraiškos) – 21,3 proc., bendravimo – 14,7 proc., tradicijų tęsimo – 12,7 proc., bei koncertų, kelionių – 9,7 proc.⁴¹. R. Gudelis yra pažymėjęs, kad apie kitokias bažnytinių chorų dalyvių veiklos motyvacijas nėra prasmės kalbėti, nes „dalyvavimas liturginėse apeigose yra subtili dvasinė sritis ir šiuo atveju <...> reikia pripažinti religinių motyvų pirmenybę“⁴². Neabejotina, jog religiniai motyvai ir bažnytinio choro, ir laidotuvių giedotojų veikloje vyrauja. Tačiau atidžiau pažvelgus, pastarųjų veikloje taip pat galima įžiūrėti ir kitų motyvų. 1 lentelėje sugretinti folkloro ansamblių dalyvių ir giedotojų veiklos motyvai.

1 lentelė. Folkloro ansamblių dalyvių ir giedotojų veiklos motyvacija

Folkloro ansamblio dalyvių veiklos motyvai	Bažnytinio choro ir laidotuvių giedotojų motyvai
Poilsis, laisvalaikis	Svarbi visuomenei veikla, katalikiška pareiga
Dainavimas, saviraiška	Giedojimas, saviraiška
Bendravimas su bendraminčiais	Bendravimas su Dievu – malda (giesmė)
Tradicijų puoselėjimas	Religinio tapatumo puoselėjimas
Koncertai, kelionės	Dalyvavimas apeigose, kelionės

Folkloro ansamblių dalyvių folklorinės veiklos pagrindinis motyvas yra turiningas laisvalaikio praleidimas. Tuo tarpu bažnytinio choro ir laidotuvių giedotojų laisvalaikis praleidžiamas užsiimant svarbia visuomenei veikla – dalyvaujant liturginėse apeigose ar laidotuvėse, suvokiant atliekamos misijos svarbą. Folkloro ansamblių dalyvių antras pagal svarbą įvardytas dainavimo ar giedojimo (saviraiškos) motyvas, reikia manyti, yra tiek pat svarbus ir choro ar laidotuvių giedotojams. Folklorinėje veikloje bendraujama su bendraminčiais, o per religines apeigas giesme (malda) bendraujama su Dievu.

Itin svarbus folklorinės veiklos motyvas – etnokultūrinių tradicijų puoselėjimas – taip pat turi savo atitikmenį giedotojų veikloje. Tai katalikiškojo religinio tapatumo puoselėjimas. Kartais folkloro kolektyvai, niekieno nekviečiami ir neraginami, susikuria kokią nors prasmingą, religinį tapatumą stiprinančią tradiciją. Pavyzdžiui, Joniškio r. Kirnaičių kaimo suaugusiųjų folkloro ansamblio „Klėčia“ nariai ir vadovai Gražina ir Gediminas Andrašiūnai lapkričio 1 d. visada važiuoja į Ropininkų kaimo kapinaites, kurios, pasak senųjų vietinių gyventojų, yra vežimais supiltas smėlio kalnas. Prie nedidelio, alyvomis apaugusio kalnelio kasmet per Vėlines, lygiai 10 valandą, be jokių išankstinių skelbimų ir kvietimų renkasi žmonės. „Nebūna kapo, kad artimieji prie jo nestovėtų. Ansamblis pagieda. Seniūnas Eugenijus Karklius netoli kapinaičių gyvena, tai arbata pavaišina, jo žmona pyragą iškepa“, – pasakojo ansamblio vadovai⁴³.

Su folkloro ansamblių dalyvių giedojimu per liturgines apeigas yra susijęs dar vienas labai svarbus reiškinys – bendras choro ir religinės bendruomenės giedojimas. Folkloro kolektyvų nariai – nedidelių miestelių ir kaimų gyventojai – liturginių apeigų metu įsijungdami į bendrą giedojimą, savo pavyzdžiu skatina giedančios bažnytinės bendruomenės gausėjimą. Prie jų išdrįsta prisijungti mažiau savo jėgomis pasitikintys arba ne visus giesmių žodžius mokantys pavieniai asmenys. Taip išlaikoma ir tęsiama bendruomeninių giesmių giedojimo tradicija. Dažniausiai tokie giedančiųjų „židiniai“ turi bažnyčioje beveik pastovią vietą – žiūrint nuo bažnyčios durų, dešinėje (rečiau kairėje) klauptų pusėje, maždaug tarp 2–5 eilės. Pagrindinių giedotojų grupelių branduolį neretai sudaro tie patys asmenys, kurie gieda ir laidotuvėse. Tie suaugusiųjų folkloro ansamblių dalyviai, kurie yra aktyviai praktikuojantys katalikai, turi muzikinę klausą ir gerą balsą, dažniausiai savo religinį tapatumą formuoja ir išreiškia 3 būdais: giedojimu bažnyčios chore, giedojimu laidotuvių apeigose, giedojimu per liturgines apeigas visos religinės bendruomenės gretose. Kartais iš šių trijų išvardytų būdų pasirenkamas vienas, kartais šie būdai įvairiais variantais derinami tarpusavyje.

Bažnyčios chorinę tradiciją kuria visi choro renginiai ir meninės apraiškos. R. Gudelis Bažnyčios chorinę tradiciją įvardija kaip sumos choro ir bendruomenės giedojimą per liturgines apeigas, sakralinius koncertus ne apeigų metu, choro repertuarą, giedojimo meistriškumą, visuomenės požiūrį į muziką Bažnyčioje⁴⁴. Akivaizdu, kad visuomenės požiūrį į muziką Bažnyčioje ryškiausiai formuoja kaip tik konkretaus – savo parapijos bažnytinio choro giedojimo meistriškumas, choro repertuaras, choro vadovo – vargonininko asmenybė, taip pat ir choristų – dorų katalikų asmeninis pavyzdys. Tuo atveju, kai choristai kartu yra ir folkloro ansamblio dalyviai, etnokultūrinis ir katalikiškasis religinis jų tapatumas yra glaudžiai tarpusavyje susiję, puikiai papildo ir stiprina vienas kitą. Juk meilė savo kraštui, jo istorijai, tradicijoms, liaudies dainoms labai gražiai persipina su meile Dievui. Puikus to pavyzdys – Lietuvos religiniais himnais tapusios Česlovo Sasnausko „Marija, Marija“, Maironio „Apsaugok, Aukščiausias“, „Lietuva brangi“ ir kitos giesmės. Sovietinės okupacijos metais skambėjusios po bažnyčių skliautais jos buvo viena iš svarbiausių religinių įsitikinimų ir tautinių jausmų išraiškos priemonių. XXI a. giesmės, kaip ir liaudies dainos, lydi mus ir per didžiąsias šventes, ir susikaupimo maldoje, ir netekties valandą.

Išvados

Suaugusiųjų folkloro ansamblių nariai katalikiškas kalendorines šventes, ypač šv. Kalėdas ir šv. Velykas, visų pirma sieja su Bažnyčia ir švenčia namuose, kartu su savo šeimomis. Suaugusiųjų ansambliuose aktyviausiai dalyvauja vyresnio amžiaus žmonės. Jų tradicijų puoselėjimo samprata neapsiriboja tik folklorine veikla. Dalis jau daugelį metų gieda bažnyčių choruose ar laidotuvėse.

Vaikų folkloro ansamblių veikloje iš katalikiškų kalendorinių švenčių tik adventinės vakaronės yra tapusios artimai su katalikiškomis tradicijomis susijusiu renginiu, kurio metu kryptingai formuojasi vaikų etnokultūrinis ir katalikiškasis religinis tapatumai. Adventas pabrėžiamas kaip pasiruošimas, susitelkimas ir ramus Kristaus gimimo laukimo laikotarpis.

Tie suaugusiųjų folkloro ansamblių dalyviai, kurie yra aktyviai praktikuojantys katalikai, savo katalikiškąjį religinį tapatumą formuoja ir dažniausiai išreiškia 3 būdais: giedojimu bažnyčios chore, giedojimu laidotuvių apeigose, giedojimu per liturgines apeigas visos religinės bendruomenės gretose. Jų etnokultūrinis ir religinis tapatumai yra glaudžiai tarpusavyje susiję, puikiai papildo ir stiprina vienas kitą.

Folkloro ansamblių dalyviai, liturginių apeigų metu įsijungdami į bendrą giedojimą, formuoja giedančią bendruomenę ir skatina jos gausėjimą. Taip išlaikoma ir tęsiama bendruomeninių giesmių giedojimo tradicija.

NUORODOS

- ¹ Kalbant apie tradicinio folkloro ansamblius, turimi omenyje tie folkloro ansambliai, kurių repertuaro pagrindą sudaro ansamblio atstovaujamo krašto dainos ar šokiai. Šių ansamblių nariai dažniausiai yra vietos gyventojai, tiesiogiai tęsiantys gyvąsias tėvų ir senelių muzikavimo tradicijas. Pats repertuaras daugiausia surinktas iš vietinių pateikėjų arba ansamblio narių (buvę etnografiniai ansambliai). Taip pat šiai ansamblių kategorijai priskiriami ir miestų folkloriniai ansambliai, kurie jau ne visada atlieka tik savo reprezentuojamo krašto ar regiono muzikinį repertuarą. Tokių folklorinių ansamblių nariai atkuria nutrūkusias muzikavimo tradicijas. Senąsias dainas ar šokius jiems tenka ne prisiminti, o jau mokytis. Šių ansamblių repertuaras yra sudaromas iš įvairių šaltinių: tai per ekspedicijas apklausti pateikėjai, archyviniai garso įrašai ir įvairūs dainynai.
- ² Motuzas A. Krikščionybė // Lietuvos etnologijos ir antropologijos enciklopedija. Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla. 2011. P. 187.
- ³ Motuzas A. Veprių Kalvarijos. Istoriniai, etnologiniai ir etnomuzikologiniai aspektai. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla. 2006. P. 67–116.
- ⁴ Boruta J. Evangelijos inkultūracija etninėse kultūrose // LKMA metraštis. Vilnius. 1997. T. 11. P. 16.
- ⁵ Zabielenė A. Dzūkijos ir Suvalkijos folkloro ansambliai dabartinėse kalendorinėse šventėse // Liaudies kultūra. 2012. Nr. 1 (142). P. 46.
- ⁶ Apanavičius R. Baltų etnoinstrumentologija. Kaunas: Kauno lietuvių tautinės kultūros centras. 1992. P. 42.
- ⁷ Šaknys Ž. Šv. Valentino diena: jaunimo papročių migravimas laike ir erdvėje // Liaudies kultūra. Vilnius. 2003. Nr. 1 (88). P. 24.
- ⁸ Kuznecovienė K. Šventės švenčiantis lietuvis: bendruomeniškumo diapazonas // Lietuviškojo identiteto trajektorijos. Sud. V. Čiubrinskas, J. Kuznecovienė. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla. 2008. P. 77.
- ⁹ Clifford J. Kultūros problema. XX amžiaus etnografija, literatūra ir menas. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla. 2006. P. 31.

- ¹⁰ *Dundulienė P.* Lietuvių etnologija. Vilnius: Mokslas. 1991. P. 273–278.
- ¹¹ *Kuznecovienė.* Ten pat. P. 78.
- ¹² Pokalbis su Žemaitijos nacionalinio parko direkcijos Kultūros paveldo skyriaus darbuotoja A. Kuprelyte. 2010 m. spalio.
- ¹³ *Apanavičius.* Ten pat. P. 40.
- ¹⁴ *Unukovič J.* 2006. Lietuviai išeiviai Rytų Baltarusijoje XIX a. pabaigoje – XXI a. pradžioje // Liaudies kultūra. Vilnius. 2006. Nr. 6 (111). P. 45.
- ¹⁵ Pokalbis su Gervėčių krašto (Baltarusija, Gardino sritis, Astravo rajonas), Gėliūnų k. folkloro ansamblio dalyve Albina Laurinavičiene (g. 1933 m.). 2010 m. rugpjūtis.
- ¹⁶ Ten pat.
- ¹⁷ Ten pat.
- ¹⁸ 2010 m. rugpjūčio mėnesį Baltarusijoje, Gervėčių krašte, Vilniaus universiteto vykdyto projekto „Gervėčiai: istorinė atmintis ir kultūrinis tapatumas“ (vadovė dr. S. Matulevičienė, rėmėjas – Lietuvos mokslo taryba) metu autorė aplankė 16 Rimdžiūnų, Girių, Gėliūnų, Knistuškių ir Petrikų gatviniuose kaimuose gyvenančių dainuojančių (giedančių) moterų. Surinkta ir iššifruota medžiaga saugoma VU.
- ¹⁹ *Merkienė I. R.* Punsko ir Seinų krašto lietuvių Kūčios etnokultūriniame kontekste // Punsko ir Seinų krašto lietuvių: etnokultūrinio tapatumo bruožai. Punksas: Aušros leidykla. 2006. P. 172.
- ²⁰ *Vaicekauskienė A.* Punskeičių kalendorinės šventės ir papročiai // Punsko ir Seinų krašto lietuvių: etnokultūrinio tapatumo bruožai. Ten pat. P. 211.
- ²¹ *Vaicekauskienė A.* „Gimtinės“ dainos ir žmonės. Punksas: Aušros leidykla. 2008. P. 183, 192.
- ²² Ten pat. P. 193.
- ²³ *Aliulis V.* Lietuviai ir lietuviškos pamaldos Lenkijoje // Katalikų pasaulis. Vilnius. 1989. Nr. 3. P. 5–8.
- ²⁴ *Šaknys Ž.* Iniciaciniai ir kalendoriniai jaunimo papročiai // Lietuvos kultūra: Dzūkijos ir Suvalkijos papročiai. Sud. Ž. Šaknys. Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla. 2009. P. 70.
- ²⁵ *Merkienė I. R.* Papročiai ir laiko dimensijos // Etninė kultūra ir tapatumo išraiška. Etnologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1992, 1993, 1995. Vilnius: Mokslo aidai. 1999. P. 56.
- ²⁶ *Zabielienė A.* Folkloro ansambliai dabartinėje Lietuvoje: etnologinis aspektas. Vilnius: Firidas. 2010. P. 251.
- ²⁷ *Gudelis R.* Klaipėdos katalikų bažnyčių chorai tradicijos ir inovacijos aspektu // SOTER. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla. 2009. Nr. 31 (59). P. 150.
- ²⁸ *Streikus A.* Sovietų valdžios reakcija į Vatikano II Susirinkimą // LKMA metraštis. Vilnius. 2000. T. 16. P. 57.
- ²⁹ *Svidinskaitė D.* Relingumas, tapatumas ir istorinis laikas // LKMA metraštis. Vilnius. 2002. T. 21. P. 213.
- ³⁰ *Balčėtytė-Dačinskienė V.* Katalikų laidotuvių giesmių giedojimo tradicijos Lietuvoje // LKMA metraštis. Vilnius. 1997. T. 11. P. 139.
- ³¹ *Stumbra S.* Šermenų apeigos Žemaitijoje: tradicijos ir modernumo problematika // Res humanitariae. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla. 2011. T. IX. P. 68.
- ³² *Gudelis.* Ten pat. P. 152.
- ³³ Pokalbis su Plungės kultūros centro folkloro ansamblio „Gondinga“ vadove D. Stasikėliene. 2010 m. spalio.
- ³⁴ Pokalbis su Kupiškio r. Adomynės kaimo folkloro ansamblio „Jara“ dalyve O. Birkuviene. 2012 m. rugsėjis.
- ³⁵ *Garnevičiūtė R.* Katalikų laidotuvių apeiginiai papročiai Šiaurės Lietuvoje. Tradicijos kaita XX–XXI a. sandūroje // Žiemgala. Kaunas. 2012. Nr. 2. P. 14.
- ³⁶ Pokalbis su Kupiškio r. Adomynės kaimo folkloro ansamblio „Jara“ dalyve S. Černiauskiene. 2012 m. rugsėjis.

- ³⁷ Pokalbis su Kupiškio r. Adomynės kaimo folkloro ansamblio „Jara“ dalyve R. Lapieniene. 2012 m. rugsėjis.
- ³⁸ Pokalbis su Joniškio r. Skaistgirio miestelio suaugusiųjų folkloro ansamblio vadove B. Dauginyte. 2012 m. gegužė.
- ³⁹ Ten pat.
- ⁴⁰ Ten pat.
- ⁴¹ *Zabielienė*. Folkloro ansambliai dabartinėje Lietuvoje: etnologinis aspektas. Ten pat. P. 200.
- ⁴² *Gudelis*. Ten pat. P. 152.
- ⁴³ Pokalbis su Joniškio r. Kirnaičių kaimo folkloro ansamblio „Klėčia“ vadovais Gražina ir Gediminu Andrašūnais. 2012 m. gegužė.
- ⁴⁴ *Gudelis*. Ten pat. P. 150.

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

1. *Aliulis V.* Lietuviai ir lietuviškos pamaldos Lenkijoje // Katalikų pasaulis. Vilnius. 1989. Nr. 3. P. 5–8.
2. *Apanavičius R.* Baltų etnoinstrumentologija. Kaunas: Kauno lietuvių tautinės kultūros centras. 1992.
3. *Balčėtytė-Dačinskienė V.* Katalikų laidotuvių giesmių giedojimo tradicijos Lietuvoje // LKMA metraštis. Vilnius. 1997. T. 11. P. 135–142.
4. *Boruta J.* Evangelijos inkultūracija etninėse kultūrose // LKMA metraštis. Vilnius. 1997. T. 11. P. 15–23.
5. *Clifford J.* Kultūros problema. XX amžiaus etnografija, literatūra ir menas. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla. 2006.
6. *Dundulienė P.* Lietuvių etnologija. Vilnius: Mokslas. 1991.
7. *Garnevičiūtė R.* Katalikų laidotuvių apeiginiai papročiai Šiaurės Lietuvoje. Tradicijos kaita XX–XXI a. sandūroje // Žiemgala. Kaunas. 2012. Nr. 2. P. 13–22.
8. *Gudelis R.* Klaipėdos katalikų bažnyčių chorai tradicijos ir inovacijos aspektu // SOTER. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla. 2009. Nr. 31 (59). P. 149–168.
9. *Kuznecovienė K.* Šventės švenčiantis lietuvis: bendruomeniškumo diapazonas // Lietuviškojo identiteto trajektorijos. Sud. V. Čiubrinskas, J. Kuznecovienė. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla. 2008. P. 75–88.
10. *Merkienė I. R.* Papročiai ir laiko dimensijos // Etninė kultūra ir tapatumo išraiška. Etnologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1992, 1993, 1995. Vilnius: Mokslo aidai. 1999. P. 42–57.
11. *Merkienė I. R.* Punksko ir Seinų krašto lietuvių Kūčios etnokultūriniam kontekste // Punksko ir Seinų krašto lietuviai: etnokultūrinio tapatumo bruožai. Punkskas: Aušros leidykla. 2006. P. 169–192.
12. *Motuzas A.* Krikščionybė // Lietuvos etnologijos ir antropologijos enciklopedija. Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla. 2011. P. 184–189.
13. *Motuzas A.* Veprių Kalvarijos. Istoriniai, etnologiniai ir etnomuzikologiniai aspektai. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla. 2006.
14. *Streikus A.* Sovietų valdžios reakcija į Vatikano II Susirinkimą // LKMA metraštis. Vilnius. 2000. T. 16. P. 57–66.
15. *Stumbra S.* Šermenų apeigos Žemaitijoje: tradicijos ir modernumo problematika // Res humanitariae. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla. 2011. T. IX. P. 65–85.
16. *Svidinskaitė D.* Relingumas, tapatumas ir istorinis laikas // LKMA metraštis. Vilnius. 2002. T. 21. P. 213–239.
17. *Šaknys Ž.* Iniciaciniai ir kalendoriniai jaunimo papročiai // Lietuvos kultūra: Dzūkijos ir Suvalkijos papročiai. Sud. Ž. Šaknys. Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla. 2009. P. 63–109.
18. *Šaknys Ž.* Šv. Valentino diena: jaunimo papročių migravimas laike ir erdvėje // Liaudies kultūra. Vilnius. 2003. Nr. 1 (88). P. 21–25.

19. *Unukovič J.* 2006. Lietuviai išeiviai Rytų Baltarusijoje XIX a. pabaigoje – XXI a. pradžioje // Liaudies kultūra. Vilnius. 2006. Nr. 6 (111). P. 43–55.
20. *Vaicekauskienė A.* „Gimtinės“ dainos ir žmonės. Punkskas: Aušros leidykla. 2008.
21. *Vaicekauskienė A.* Punskiečių kalendorinės šventės ir papročiai // Punsko ir Seinų krašto lietuviai: etnokultūrinio tapatumo bruožai. Punkskas: Aušros leidykla. 2006. P. 193–222.
22. *Zabielienė A.* Dzūkijos ir Suvalkijos folkloro ansambliai dabartinėse kalendorinėse šventėse // Liaudies kultūra. 2012. Nr. 1 (142). P. 46.
23. *Zabielienė A.* Folkloro ansambliai dabartinėje Lietuvoje: etnologinis aspektas. Vilnius: Firidas. 2010.

Gauta: 2013 03 04

Parengta spaudai: 2013 08 13

Aušra ZABIELIENĖ

MUSICAL SELF-EXPRESSION OF THE CATHOLIC IDENTITY OF FOLKLORE GROUPS MEMBERS

S u m m a r y

Catholic identity expression in the activities of folklore groups has not been researched yet in Lithuania. This article analysing cases of religious musical practice in the folklore groups and among their members seeks to reveal the main forms of Catholic identity musical expression, to identify which folklore group members take the most active part in confessional activities and how they maintain their confessional identity. The article presents research on musical confessional self-expression among traditional Lithuanian folklore group members based on individual case studies.

Performing ethnographical field studies in Lithuania during the period of 2002–2012, interviews were taken from over 1,500 adult respondents and over 500 children – members and leaders of various folklore groups. Interviews revealed that some folklore group members also chant in churches during liturgical ceremonies or sing hymns during funeral ceremonies. Speaking of holiday festivities, folklore group members usually mentioned celebrations of the main Catholic holidays. In Lithuania there is a growing number of schools stressing that Advent is a period of concentration and waiting for the birth of Christ. Advent events often practiced by children folklore groups represent activities most closely related to the Catholic tradition. They tend to form both ethno-cultural and confessional identity of the children attending. Adult folklore group members associate Christmas and Easter primarily with the church and celebrate them at home. Some of them also attend church choirs or sing during funeral ceremonies. Religious and ethno-cultural identities of such folklore group members are closely inter-tangled; they foster and reinforce each other perfectly. Main religious musical practices prevailing among adult folklore group members are the following: attending church choirs, singing during funeral ceremonies, and chanting during liturgical ceremonies together with the entire community. Folklore group members performing chanting during liturgical ceremonies form and encourage chanting circles, this way preserving and maintaining community chanting tradition.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: folkloro ansambliai, giedojimas, kalendorinės šventės, liturginės apeigos, laidotuvių apeigos, katalikiškasis religinis tapatumas.

KEY WORDS: folklore groups, chant, calendar holidays, liturgical ceremonies, funeral ceremonies, Catholic identity.

Aušra ZABIELIENĖ – humanitarinių mokslų daktarė. 2007 m. Vytauto Didžiojo universitete apgynė disertaciją „Folkloriniai ansambliai Lietuvoje: etnokultūrinės savimonės tęstinumas 1990–2006 m.“. Namų adresas: Rinktinės g. 47-45, 09206 Vilnius. Tel. 8 610 47 945. El. paštas azabieliene@takas.lt.

Aušra ZABIELIENĖ – PhD in humanities. Address: Rinktinės g. 47-45, 09206 Vilnius. Tel. 8 610 47 945. E-mail: azabieliene@takas.lt.